„De dingen, die men niet ziet, zijn eeuwig."

> Dewijl wij niet aanmerken de dingen die men ziet, maar de dingen, die men niet ziet; want de dingen die men ziet zijn tijdelijk, maar de dingen die men niet ziet zijn eeuwig.
> 2 Corinthe 4 : 18.

Er leeft in 's menschen ziel een *begeeren*. Hoe rijk ook ons persoonlijk leven hier op aarde moge ingericht en gesierd zijn, er blijft aldoor een verlangen over naar iets dat meerder, dat hooger is. De pure materialist zij nu aan zichzelf overgelaten, maar de ziel, die nog iets anders zoekt dan de materie hem biedt, kent van jongsaf steeds het begeeren, het verlangen naar iets hoogers en iets meerders. En als, vroeg of laat, het aanzijn hier op aarde ten einde loopt, en we in 't graf onze schuilplaats erlangen, kunnen we het ons niet anders voorstellen, of er is een ongeziene wereld waar de hier verdwijnende ziel haar tweede vaderland vindt, en waar ons eén nieuwe wereld wacht, waarop we hier gehoopt hebben, zonder haar ooit te zien, en waarin we dan door onzen God binnengeleid worden, om er te genieten, wat zijn genade er voor ons bereid heett.

We verliezen dan alles wat hier op aarde ons geboeid heeft, en we gaan over in de genieting van wat voor ons 't ongeziene was, en dan eerst bewaarheidt het zich voor wie in het Vaderhuis overgingen, dat de dingen die we hier op aarde zagen, slechts tijdelijk waren, doch dat omgekeerd de dingen, die we hier niet met het oog konden waarnemen, doch waar onze ziel in leefde, eeuwig in aard en karakter zijn, en, eens daarboven ons toebedeeld, nimmer meer van ons zullen genomen worden.

Zoo is het mysterie van het eeuwige, gelijk de apostel het voor ons ontsluiert, maar zoo en niet anders is evenzoo de gewaarwording waarin we ons leven hier voortzetten en eens voleinden. Hoe vele dan de jaren mogen zijn die ons hier gegund worden, eens gaat 't met ons allen ten grave. Eerst is er dan nog rouw over ons heengaan. Straks sterft ook die rouw weg. En als een volgend geslacht het thans levende vervangen heeft, slijt in 't eind zelfs de heugenis van onzen naam op aarde uit. Zelfs de plek onzer ruste op 't graf wordt niet met rust gelaten, en als 't eene eeuw, of ook maar een halve eeuw, verder is, slijt ten leste zelfs de heugenis van onzen persoon uit en weet men van het gewone menschenkind ter nauwernood meer dat hij ooit 't aanzijn op deze aarde ontving.

Het is daarom zoo ten volle overwaar wat de apostel betuigt, dat al wat tot dit aardsche leven behoort, hoe warm het ons ook moge hebben toegelachen, te zijner tijd van ons afsterft, allengs zelfs vergeten wordt, en na niet zoo lange jaren geheel wegsterft.

Al 't geziene, al 't tgeen uitwendig ons boeide, aantrok en bezig hield, het blijkt ten slotte niet dan *tijdelijk* geweest te zijn. En hoe 't ons ook boeide, eens sterft 't weg en van ons af, en dan blijft er voor een iegelijk onzer geen andere vraag over, dan die doelt op 't hier niet geziene, en waarvan de Apostel getuigt, dat de dingen die hier niet gezien worden, juist de blijvende zijn en de eeuwigdurende.

De dingen die hier niet gezien worden, dat en dat alleen zijn *de eeuwige*.

Wil dit daarom zeggen, dat de geestelijke schatten die eeuwiglijk blijven, en onze ziel naar haar geestelijken kant verrijken, geen vorm hebben, en alleen een geestelijk bestaan bezitten? Zeker, zoo stelt 't eenzijdige Spiritualisme het ons voor, maar de Schrift toont 't ons heel anders. Als op Thabor de Christus schittert in zijn heerlijkheid, en Mozes en Elia hem vergezelschappen, vertoont geheel het heilig tafereel zich in zichtbaren vorm. Als de Christus zich op den weg naar Damascus aan Paulus openbaart, wordt hij van den apostel gezien en herkend. In de Openbaringen op Patmos is 't niet anders. Ons aller belijdenis is, dat de Christus in zichtbare gestalte ten hemel is gevaren, dat hij in zijn verheerlijkt lichaam nu nog troont aan de rechterhand des Vaders, en dat hij in die zichtbare gestalte eens wederkeert ten gerichte. En gelijk 't ons van den verheerlijkten Christus wordt voorgehouden, zoo ook vernemen we het gedurig in het Oude Verbond. De Engelen die hun last op aarde vervullen, verschijnen in waarneembaren vorm en worden bekend. Ja, al moet beleden, dat 't in de ongeziene wereld daarboven, zich alles *geestelijk* beweegt, uitgesloten wordt nimmer, dat wat in de Engelenwereld leeft of uit onze menschenwereld verstierf, zoo 't nood is, op eenmaal een zichtbaren vorm kan aannemen, en in dien zichtbaren vorm zich aan het zienlijk oog des menschen openbaren kan.

Wat daarentegen blijft is, dat in den mensch tweeërlei bestaanswijs huist. Hier op aarde levend, treedt hij op in zichtbare gestalte, en leeft in deze wereld in zichtbaren vorm, dank zij 't lichaam, dat hem als mensch gegund werd. Maar ook anderzijds leeft reeds hier op aarde in zijn binnenste, op verborgen wijze, een geestelijke existentie, en het is die geestelijke existentie, die hem in heilig contact brengt met den Heilige in zijn verborgenheid.

Eerst leeft de pasgeboren mensch in deze zichtbare wereld als kindeke. Doch het duurt geen vier, vijf jaren, of er begint reeds een mysterie zich in 't kinderhart te openbaren, en al spoedig merkt ge bij een vroom kind, hoe wonderlijk de ongeziene wereld op mysticke wijze in zijn gewone leven doorglanst. Soms sterft een nog zeer jong kind in zoo duidelijke wetenschap van de ongeziene wereld daarboven, dat wie geestelijk kenner is, zich er over verbaast, zoo helder bewust als soms zulk een jong wegstervend kind reeds in de ongeziene wereld inleefde.

Dit is dan het mysterie van het vrome menschenleven.

Bij een Engel is het zoo, dat hij op zichzelf enkel geest is, en zal hij verschijnen, een zichtbare gestalte tijdelijk aanneemt, doch omgekeerd bij den mensch is de eerste verschijning de zichtbare in 't lichaam. Maar in die zichtbare verschijning komt, zoo er zich een waarachtige vroomheid openbaart, al spoedig een tweede, louter geestelijk aanzijn tot openbaring; een aanzijn dat niet tijdelijk, maar eeuwig is, en dat ongemerkt toch heel onzen persoon beheerscht en verrijkt.

En nu is dit het wonderbare, en het eeuwig heerlijke in den mensch, dat hij zijn levensexistentie naar twee kanten, en beide malen even heerlijk, openbaren kan.

Hij bestaat en leeft in 't zichtbare. Zoo wordt hij als kind des menschen geboren. God schept hem niet als louter geest, om eerst daarna dien geest bij een lichaam te voegen. Om als mensch tot aanzijn te komen, moet hij lichamelijk als kindeke uit zijn moeder geboren worden. Altoos zoo echter, dat in dien zichtbaren mensch de aansluiting aan het geestelijke en eeuwige schuilt, en in dat geestelijke, dat zijn verborgen wezen uitmaakt, bezit de mensch dan zijn aansluiting aan zijn God, en die God is de Onzienlijke en is als de Onzienlijke omstuwd van zijn geestelijke Engelen, en van al wat in 't Ongeziene de majesteit van 't Goddelijke uitmaakt.

Nu streden die twee niet met elkander. Bij 's menschen oorspronkelijke schepping was de ongeziene rijkdom dien de mensch in zijn geest ontving, in volkomen harmonie met zijn zichtbare paradijsheerlijkheid. Alleen de zonde brak die eenheid, en van die ure af kwam het tijdelijke tegenover het eeuwige te staan. En zoo kwam er tegenstelling.

Ten leste echter valt deze tegenstelling weer weg. Op de nieuwe aarde en onder den nieuwen hemel zal, na de Opstanding, het tijdelijke in het eeuwige zijn opgegaan, maar het zichtbare zijn beteekenis terug erlangen.

Voorshands is er nog de scheiding en tegenstelling.

In het Vaderhuis daarboven het louter geestelijke, en hier op aarde niet dan het tijdelijke dat voorbij gaat, en straks vergeten wordt.

Maar dit duurt niet. Aan die tweeheid komt ten slotte een einde. En eens zal, na de wederkomst van onzen Heiland, de toestand wezen, dat al wie God toebehoort, in en door Christus met God hereenigd is, en zijn geestelijk zoowel als zijn lichamelijk, zijn zichtbaar zoowel als zijn onzichtbaar bestaan voor eeuwig voortzet.

Dat is 't wat de apostel betuigt, dat de dingen die men niet ziet, *eeuwig* zijn.

De Zone Gods met zijn geraligden zullen op de nieuwe aarde en onder den nieuwen hemel eens juichen in een eeuwig Hallelujah.

Dr A. K.

Amsterdam, 8 Maart 1918.

Men vraagt ons of een huwelijk, dat burgerlijk bij volmacht voltrokken wordt, daarna op dezelfde wijze ook in de Kerk mag worden bevestigd? Naar het schijnt maken sommige Kerkeraden hiertegen bezwaar, omdat ons huwelijksformulier de aanwezigheid van man en vrouw eischt, die beiden de trouwbeloften hebben af te leggen.

Gegrond schijnt ons dit bezwaar niet.

Al is het in den regel natuurlijk eisch, zoowel bij het burgerlijk als bij het kerkelijk huwelijk, dat de personen, die dit huwelijk wenschen te sluiten, zelf bij de huwelijksbevestiging aanwezig zijn en de trouwbelofte afleggen, toch kunnen hier uitzonderingen voorkomen, bijv. wanneer de aanstaande echtgenoot in het buitenland vertoeft en niet kan overkomen. Ons burgerlijk wetboek vergunt in zulke gevallen, na machtiging der Koningin verkregen te hebben, dat het huwelijk door een bij authentieke acte daartoe gevolmachtigde zal voltrokken worden. En waarom zou de Kerk, waar het hier een volkomen wettig aangegaan huwelijk geldt, wanneer de aanstaande echtgenoot dezen gevolmachtigde evenzeer volmacht heeft gegeven om de vragen van het kerkelijk huwelijksformulier te beantwoorden, de kerkelijke huwelijksbevestiging dan weigeren?

Natuurlijk behoeft daarom de kerkelijke huwelijksbevestiging nog niet altoos bij volmacht plaats te vinden. Wanneer zulk een huwelijk bij volmacht door de Overheid gesloten wordt, dan geschiedt dit, omdat de vrouw, voordat zij de reis aanvaardt naar haar man, wettig met hem getrouwd wil zijn met het oog op de burgerrechtelijke gevolgen, aan het huwelijk verbonden. Ze wil zich niet blootstellen aan het gevaar, dat wanneer zij de reis met dit doel aanvaard heeft, het huwelijk ten slotte niet door zou gaan; of wel de man wil dat zijn echtgenoot, wanneer hij intusschen kwam te overlijden, recht op de erfenis zou hebben. Zulke motieven gelden voor de kerkelijke huwelijksbevestiging niet en vandaar dat het eigenaardiger is, wanneer de bedoelde personen de kerkelijke huwelijksbevestiging eerst laten plaats vinden, wanneer ze saam zijn gekomen. Juist deze kerkelijke huwelijksbevestiging zal voor hen dan de aanvang van het huwelijksleven worden. En bezwaar tegen de tijdelijke scheiding tusschen de burgerlijke en kerkelijke huwelijksbevestiging bestaat in dit geval niet, omdat er geen sprake van kan wezen, dat beide partijen reeds als man en vrouw saam zijn gaan leven, voordat de kerkelijke huwelijksbevestiging plaats vond

Vandaar dat we als regel zouden aanraden de kerkelijke huwelijksbevestiging te laten plaatsvinden, nadat beide echtgenooten saam gekomen zijn. Ze gaan dan saam naar Gods bedehuis; daar wordt de trouwbelofte voor Gods aangezicht afgelegd; en daar worden ze nu door den Dienaar des Woords tot man en vrouw verklaard.

Maar er kunnen gevallen voorkomen, waarin dit niet kan, omdat de echtgenoot op een plaats vertoeft, waar geen Gereformeerde en zelfs geen Christelijke Kerk is. In zulke gevallen zou zulk een huwelijk dan alleen burgerlijk voltrokken kunnen worden, en van een kerkelijke huwelijksbevestiging geen sprake kunnen wezen, wanneer die kerkelijke bevestiging door den Kerkeraad in ons land geweigerd werd. En dat nu zou een onrecht zijn aan deze echtgenooten aangedaan, wanneer zij hun huwelijk ook door de Christelijke Kerk in den naam des Heeren willen bevestigd zien. De kerkelijke huwelijksbevestiging is voor een Christen toch meer dan een godsdienstige plechtigheid bij het huwelijk, een vragen van den zegen Gods op het huwelijk, maar is de bevestiging van het huwelijk door den Dienaar Gods in het midden der gemeente. En welk recht zou de Kerkeraad dan hebben om aan zulke personen die kerkelijke huwelijksbevestiging te weigeren? Natuurlijk heeft de Kerkeraad, waar de beloften anders luiden, dan die voor de Overheid worden afgelegd, recht om te vragen, dat de niet aanwezige echtgenoot den gevolmachtigde uitdrukkelijk machtigt om uit zijn naam de huwelijksbelofte, die de Kerk vraagt, af te leggen. Maar wanneer dit geschiedt, heeft de Kerkeraad daarmede dan ook tevreden te wezen en zulk een huwelijk te voltrekken. Dat de vragen in het huwelijksformulier bij zulk een huwelijk gewijzigd moeten worden, spreekt van zelf. Zoo geschiedt bij de burgerlijke huwelijksvoltrekking evenzeer. Aan de letter van het huwelijksformulier is men niet gebonden. Wanneer de omstandigheden het eischen, mag daarvan worden afgeweken.

Rijk Derksen.

In den hoogen ouderdom van bijna 79 jaar is de ijverige secretaris van de Unie en van den Schoolraad, de heer R. Derksen, te Zeist overleden.

Aan onzen Schoolstrijd zal zijn naam met eere verbonden blijven. Hij heeft heel zijn leven aan den dienst der Christelijke school gewijd. Voor haar belangen heeft hij altoos geijverd. Met groote bescheidenheid, met trouw plichtsgevoel, met warme liefde.

Onze Koningin sierde hem met het kruis van de Oranje-Nassau. Ons volk blijft hem dankbaar gedenken.

Ons antwoord aan Dr. Buizer.

VIII.

Indien onze Gereformeerde Kerken dus steeds erkend hebben, dat eene Kerk een *ware* Kerk van Christus kon wezen, ook al kleefden haar gebreken en onvolkomenheden aan, dan volgt hieruit van zelf, dat onze Kerken nooit bedoeld hebben de andere Protestantsche Kerken als valsche Kerken te veroordeelen, omdat zij niet in alles met de Gereformeerde Kerken overeenstemmen. De Gereformeerde Kerken mochten zich zelf voor de meest zuivere Kerken houden, gelijk de Westminstersche Confessie het uitdrukt, maar ze hebben nooit gepretendeerd de *eenige ware Kerk* te zijn. En dat onze Gereformeerde Kerken dit breede standpunt hebben ingenomen, is niet het minst te danken geweest aan Calvijn, die veel beter dan de andere Reformatoren de Katholiciteit der Kerk heeft ingezien en haar ook in de practijk gehandhaafd heeft.

Luther en de Luthersche Kerk hebben dit helaas niet gedaan. Niet alleen dat Luther zelf, toen Zwingli op het punt van het Avondmaal anders dacht dan hij, hem verketterd heeft, verklaarde, dat een papist nog eerder zalig kon worden dan Zwingli, op het godsdienstgesprek te Marburg de broederhand hem geweigerd heeft en alle gemeenschap met de onder Zwingli's leiding tot reformatie gekomen Kerken verbroken heeft, maar de latere Luthersche theologen zijn nog veel verder gegaan; ze hebben niet alleen in de Formula Concordiae allen, die op het stuk van het Avondmaal anders dachten dan zij, veroordeeld, maar de arme vluchtelingen uit Nederland, die in Duitschland een schuilplaats zochten, vervolgd en verjaagd, omdat deze zich niet bij de Lutersche Kerk wilden aansluiten. En wel stond Zwingli en de Zwitsersche Kerken met hem oorspronkelijk op een breeder standpunt, zoodat ook van hen de poging is uitgegaan, om met de Lutherschen in kerkelijken vrede te leven, maar toen dit niet gelukte en ze bovendien verbitterd werden door het hartstochtelijke drijven van Luther en de Luthersche theologen tegen de zoogenaamde Sacramentariërs, hebben de latere Zwinglianen en vooral Bullinger, die Zwingli's opvolger te Zurich was, een diepen afkeer van de Luthersche Kerk opgevat en alle gemeenschap met deze Kerk verbroken. Het sterkst blijkt dit wel uit het feit, dat toen enkele jongelieden uit Zwitserland door Duitschland reisden, de predikanten te Zurich hun verboden in de Duitsche kerken het Avondmaal te gebruiken en dit verbod zelfs uitstrekten tot de kerk van Straatsburg, omdat Bucer, die daar den toon aangaf, naar hun oordeel in de Avondmaalsleer te veel concessies aan Luther had gedaan.

Calvijn, die optrad nadat deze breuke tusschen de beide Protestantsche Kerken reeds geslagen was, heeft deze breuke wel op het diepst betreurd. »Het behoort, zoo schreef hij aan den aartsbisschop van Canterbury, tot de ergste misstanden van onzen tijd, dat de verschillende Kerken zoo verdeeld en als 't ware vaneengereten zijn, dat ze zelfs den band van menschelijke saamhoorigheid nauwelijks meer gevoelen, laat staan dan de heilige gemeenschap van de leden van Christus onderling, die zij allen wel met den mond belijden, maar die slechts weinigen met de daad beoefenen". Heel zijn leven door heeft Calvijn dan ook gepoogd deze breuke weer te heelen en den onderlingen vrede en eenheid weer te herstellen. En volkomen terecht merkt Stachelin, de bekende levensbeschrijver van Calvijn, op, dat het opmerkelijkste daarbij is, dat Calvijn voor deze eenigheid der Kerken volstrekt niet noodig achtte een absolute overeenstemming in de leerwijze of inrichting der Kerk. Zeker was Calvijn, zegt hij, van de juistheid van zijn eigen opvattingen diep doordrongen en heeft hij daaraan zoo beslist als geen ander vastgehouden, maar met fijnen christelijken tact wist hij toch onderscheid te maken — een onderscheid, waarvoor de oogen zijner meeste tijdgenooten nog gesloten waren — tusschen het wezenlijke en onwezenlijke in de leer en inrichting der Kerk, tusschen den eenigen grond van het Evangelie en de verschillende opvattingen en voorstellingen daarvan door menschelijken zielsarbeid (Johannes Calvin, II. 201). En hoe volkomen juist dit gezegd is, blijkt wel als men nagaat, wat het standpunt is, dat Calvijn tegenover de verschillende Kerken in zijn dagen heeft ingenomen.

Wat de Luthersche Kerk betreft, om haar in de eerste plaats te noemen, heeft Calvijn zeker een open oog gehad voor de vele gebreken, die deze Kerk aankleefden, niet alleen wat haar Avondsmaal-leer betreft, maar ook, zooals hij reeds bij een zijner eerste ontmoetingen met Melanchton hierover klaagde, wat de vele superstitische ceremoniën aangaat, die Luther nog in den eeredienst behouden had, en het ontbreken van de kerkelijke tucht. Maar al heeft Calvijn deze bezwaren ronduit uitgesproken, ze hebben hem nooit er toe gebracht Luther niet als een uitnemend Christen te vereeren en de Luthersche Kerk niet als een ware Kerk van Christus te erkennen. In zijn verweerschrift tegenover den Roomschen theoloog Albert Pigghius, die Luther had aangevallen, zegt Calvijn. »Ik houd Luther voor een uitnemenden Apostel van Christus, aan wiens dienst en arbeid het voornamelijk te danken is, dat de zuiverheid van het Evangelie weer hersteld is." (Op. Calv. 6 VI, p. 250). In een geschrift aan Keizer Karel gezonden, verklaart Calvijn, »dat God in den aanvang Luther en anderen verwekt heeft, die den fakkel voor ons uit hebben gedragen, opdat wij den weg der zaligheid zouden weervinden en dat door hun dienst onze Kerken (Calvijn bedoelt hiermede de Protestantsche Kerken in het algemeen) weer op het rechte fundament zijn hersteld en opgebouwd» (Op. Calv. t. VI p. 459). En in den eenigen brief, dien Calvijn aan Luther heeft geschreven, spreekt Calvijn hem aan als den uitnemendsten herder der Christelijke Kerk (Op. Calv. t. XII p. 7). En hoe Calvijn vooral Melanchthon heeft hoog geacht, met hem in de trouwste vriendschap geleefd heeft en zelfs zijn werken, in het Fransch vertaald, aan de Fransche Kerken heeft aanbevolen, is bekend genoeg. Toch was Melanchthon het zeker niet op alle punten met Calvijn eens, zelfs niet op dat punt, wat Calvijn het hart der Kerk noemde, nl. de uitverkiezing, want Melanchthon neigde op dit punt naar het synergisme. Maar al heeft Calvijn Melanchthon meermalen op het bedenkelijke van deze afwijking gewezen, den band der gemeenschap heeft hij nooit met hem verbroken. En wie leest niet met ontroering de woorden, die Calvijn na Melanchthon's dood schreef: »O, Philippus ik roep u aan, die nu met Christus bij God leeft en ons daar opwacht, totdat wij met u in Gods heilige ruste zullen verzameld worden. Hoe honderdmaal hebt gij wel gezegd, als gij moede van den arbeid en door uwe zorgen gekweld het hoofd aan mijn borst neervlijdet: O, dat ik toch aan uw borst sterven mocht. En hoe duizendmaal heb ik niet gewenscht, dat het ons gegeven ware geweest, saam te mogen leven.»

En even ruim van hart als Calvijn tegenover de Luthersche Kerken in Duitschland was, was bij het ook tegenover de Zwingliaansche Kerken in Zwitserland. Dat ook aan deze Kerken vele gebreken kleefden, heeft Calvijn nooit verheeld. Met de Avondmaalsopvatting van Zwingli, die in deze Kerken was aangenomen, kon Calvijn het nog minder vinden dan met die van Luther. Dat de kerkelijke tucht ook in deze Kerken ontbrak en de tucht geheel in handen der Overheid was gelaten, keurde Calvijn af. En met de ceremoniën en feestdagen van de Kerk te Bern, die nog te veel aan den Paapschen zuurdeesem herinnerden, was Calvijn allerminst ingenomen. Maar trots deze bezwaren, die Calvijn ook openhartig genoeg heeft uitgesproken, heeft hij deze Zwitsersche Kerken nooit voor valsche Kerken verklaard, maar steeds den band der gemeenschap met haar onderhouden. Van de zijde der Zwitsersche Kerken maakte men dit zeker niet altoos gemakkelijk; vooral de Overheid te Bern was Calvijn weinig gunstig gezind en heeft zelfs aan hare onderdanen verboden, bij Calvijn te Genève het Avondmaal te gebruiken, maar Calvijn heeft zich zelfs daardoor niet laten verleiden om den band met de Kerk te Bern te verbreken. Bij elke gewichtige kerkelijke aangelegenheid zorgde Calvijn, dat de Kerk te Genève het advies vroeg van de andere Zwitsersche Kerken om in gemeen overleg te kunnen handelen. Met Bullinger stond hij zijn leven lang in de drukste correspondentie en raadpleegde hem in alle dingen. En het was de blijdste dag in Calvijn's leven, toen het hem gelukte met Bullinger in de Avondmaalsleer tot overeenstemming te komen en ook de andere Zwitsersche Kerken voor dezen Consensus Figurinus te winnen.

Niet anders heeft Calvijn gestaan tegenover de Kerk van Engeland, toen deze na den dood van Hendrik VIII tot reformatie begon te komen onder de leiding van Cramner, den aartsbisschop van Canterbury. Ook in deze Kerk was zeker niet alles ingericht, zooals Calvijn meende, dat het naar Gods Woord moest. De episcopale hierarchie en de vele ceremoniën bij den eeredienst waren niet naar het hart van Calvijn, en in zijn brieven aan Koning Eduard en aan den Aartsbisschop heeft Calvijn dan ook telkens gewezen op de gebreken, die de Kerk van Engeland nog aankleefden en op een krachtige doorzetting der reformatie aangedrongen. Maar uit deze brieven blijkt tegelijk, hoe Calvijn deze Kerk van Engeland toch voor een *ware* Christelijke Kerk hield, den band der eenigheid met haar wilde onderhouden en met alle kracht de mannen wilde steunen, die dit werk der reformatie ter hand hadden genomen.

En evenals Calvijn dit gedaan heeft tegenover de Protestantsche Kerken in Duitschland, Zwitserland en Engeland, ook al waren deze niet in zijn zin »Gereformeerd", zoo heeft hij dit ook gedaan tegenover de kleine Kerken, die reeds vóór de Reformatie het juk der Pauselijke hierarchie hadden afgeschud, de Waldenzen en de Bohemen. Ook in deze Kerken was lang niet alles ingericht, zooals het naar Calvijn's inzicht behoorde te zijn, maar Calvijn heeft geen oogenblik geaarzeld ze als ware Kerken te erkennen. Hoe heeft Calvijn zich niet het lot aangetrokken van de arme vervolgde Waldenzen en alles gedaan om hun te hulp te komen. En hoe heeft hij de afgevaardigden der Boheemsche broeders, toen deze te Genève hem kwamen bezoeken, niet met open armen ontvangen. Met de geloofsbelijdenis, die deze broeders meebrachten, was Calvijn het niet op alle punten eens, vooral niet met hun opvatting van het Avondmaal. Maar het schrijven, dat hij aan deze afgevaardigden meegaf, en waarin hij deze bezwaren uiteenzette, begint met de woorden: „wij getuigen in onderlinge overeenstemming, dat wij één Vader in den hemel hebben en dat wij onder Christus als Hoofd één lichaam vormen." (Op. Calvini t. XVIII p. 129).

Kerkeraadsverkiezingen.

XIII.

Van niet minder belang dan de vraag, wie aan de verkiezing mogen deelnemen, is de vraag, hoe, nadat de stemming gehouden is, zal worden uitgemaakt, *wie wettig door de gemeente verkozen is?* Ook deze vraag toch geeft in de practijk niet zelden tot moeilijkheden aanleiding, niet zoozeer bij de verkiezing van een predikant, maar wel bij de verkiezing van ouderlingen en diakenen, omdat men hier te doen heeft met een meervoudige verkiezing, en de regelen, die voor een enkelvoudige verkiezing gelden, hier niet geheel doorgaan.

Bij enkelvoudige verkiezingen geldt als regel, dat iemand alleen dan gekozen is, wanneer hij de volstrekte meerderheid heeft van de wettig uitgebrachte stemmen. Het is dus niet voldoende, wanneer iemand de meeste stemmen heeft (men noemt dit de betrekkelijke meerderheid) maar hij moet de volstrekte meerderheid hebben, d.w.z. de helft van de wettig uitgebrachte stemmen plus één. Zoo wordt b.v. in Art. 10bis van de Gemeentewet bepaalt: Bij eerste stemming wordt geen hunner (nl. der candidaten) benoemd dan met volstrekte meerderheid van stemmen. En ook in de conceptregeling voor de verkiezing der ouderlingen en diakenen achter de uitgave der Kerkenorde wordt hetzelfde voorgeschreven: »De keuze geschiedt bij volstrekte meerderheid. Blanco stemmen worden niet meegeteld. De meerderheid wordt gevormd bij een even getal door de helft plus één en bij een oneven getal door één te tellen bij de helft van het geheel min één, bijv. van vijftien is de meerderheid acht.» De reden, waarom dit de algemeen aangenomen regel is, is duidelijk. Wanneer er voor een predikantsvacature uit drie candidaten gekozen moet worden en er nemen honderd gemeenteleden aan de stemming deel, dan kunnen die stemmen zich zoo verdeelen, dat A 42, B 36 en C 22 stemmen heeft. A heeft dan de meeste stemmen, maar B en C hebben samen meer stemmen dan A, zoodat daarmede nog niet uitgemaakt is, dat de meerderheid der kiezers A gekozen wil zien. Vandaar dat men dan laat herstemmen tusschen degenen, die de meeste stemmen hebben gekregen, en dan is degeen, die de volstrekte meerderheid heeft verkregen (dus 51 stemmen) gekozen.

Intusschen is deze regel, die bij de enkelvoudige verkiezingen juist is en in de practijk tot geen moeilijkheden aanleiding geeft, bij meervoudige verkiezingen, zooals bij de verkiezing van ouderlingen en diakenen, waarbij de gemeente uit een dubbelgetal de helft kiezen moet, niet zonder meer toe te passen, omdat men anders tot onoverkomelijke moeilijkheden komt. Deze moeilijkheden zijn de volgende.

Vooreerst, dat bij een meervoudige verkiezing elk stemgerechtigd lid niet één stem uitbrengt, maar zooveel stemmen als er vacatures zijn. Vandaar dat hier nooit de eisch kan gesteld worden, dat iemand de helft plus een van de wettig uitgebrachte stemmen moet hebben om gekozen te zijn, want *dan kan niemand gekozen worden*. Gesteld dat er acht candidaten zijn, waarvan de gemeente de helft kiezen moet, en honderd personen nemen aan de stemming deel, dan kan ieder gemeentelid vier stemmen uitbrengen en krijgt men dus als uitslag van de stemming, dat er vierhonderd stemmen zijn uitgebracht. De volstrekte meerderheid van vierhonderd is twee honderd en één, en deze volstrekte meerderheid kan geen candidaat halen, daar er slechts honderd personen aan de stemming deelnemen. Reeds dit toont, waarom de bepaling, zooals deze in de Conceptregeling staat, niet deugt. In de Gemeentewet heeft men deze moeilijkheid wel gevoeld en daarom aan het slot er bij bepaald, dat »de volstrekte meerderheid wordt vastgesteld naar het aantal der van waarde zijnde in de stembussen gevonden *stembiljetten*." Dit is natuurlijk juister, want niet het aantal uitgebrachte stemmen, maar het aantal van de *personen*, die aan de stemming wettig deelnemen, moet bij de berekening van de volstrekte meerderheid ten grondslag worden gelegd. Aangezien elk kiezer maar één stembiljet krijgt, waarop hij dan vier stemmen kan uitbrengen, wordt in de Gemeentewet bedoelde bepaling opgenomen. Alleen is het dan vreemd, dat men eerst spreekt van de volstrekte meerderheid der stemmen, terwijl men later verklaart, dat niet de stemmen, maar de stembiljetten bedoeld zijn. Veel juister is de bepaling, die in de regeling van de verkiezing der ambtsdragers te Amsterdam staat, waar gesproken wordt niet van de meerderheid